

THE FACES OF TRUTH

Marosfői ENIKŐ

"Petru Maior" University of Tîrgu Mureș

Abstract: This paper speaks about the different views and the different meanings of truth, examining the modern, contemporaneous novel of Nagy István and Augustin Buzura. One of them was a fighter for the "new era", the other an opponent of it. The modern man does not have the right to judge or to condemn, as we will see, because every age has its policy, theory, and desire.

Keywords: reality, meanings, theory, contemporaneous, novel.

Câte fețe poate avea adevărul? se poate pune întrebarea. În decursul istoriei au apărut multe și diverse teorii, dezbateri și lucrări filozofice pe tema adevărului, însă, încă nimeni nu a dat un răspuns general acceptat. Potrivit cercetărilor, Aristotel a lansat, în opera lui intitulată *Despre interpretare*, discuția privind adevărul și de atunci încă se dezbate tema.

În Dicționarul Explicativ, definiția cuvântului „adevăr” apare astfel:

ADEVĂR, adevăruri, s. n. **1.** Concordanță între cunoștințele noastre și realitatea obiectivă; ogindire fidelă a realității obiective în gândire; ceea ce corespunde realității, ceea ce există sau s-a întâmplat în realitate. ... **2.** Justețe, exactitate.

Ce înseamnă acest „adevăr” pentru omul comun? Înseamnă ceea ce vede, crede, simte sau gândește. Fiind vorba despre lucruri subiective, se poate deduce, că *adevărul* înseamnă altceva pentru fiecare om. Se pot ivi diferențe de nuanțe sau chiar contrare, adică un *adevăr* pentru un al doilea ar putea semnifica chiar opusul primului sens.

Analizând din punct de vedere al timpului, *adevărul* antichității nu mai înseamnă *adevăr* în zilele noastre. În confirmarea acestei teorii, să ne uităm numai la miturile sau la convingerile umanității, cum ar fi, de exemplu, mitul soarelui. În mitologia japoneză, el s-a născut din ochiul stâng al lui Izanagi, la egipteni, a apărut din adâncul apelor pe un vârf de munte, în mitologia greacă este fiul lui Zeus și Leto și am putea continua, exemplele sunt de nenumărat. În zilele noastre nimeni nu mai dă crezare acestor legende, soarele fiind considerat o stea din sistemul solar, un corp cosmic.

Aceeași schimbare s-a întâmplat și cu adevărul exprimat de scriitorii discutați. Ambii povestesc despre același adevăr, dar pentru unul dintre ei, adevărul este onest, corect, veritabil și valoros, este un adevăr despre care este convins că merită să discute, să scrie deschis și care merită să fie apărut, iar pentru celălalt, același adevăr, trebuie ascuns, transpus în metafore și simboluri. Explicația constă în schimbarea adevărului în timp, pentru că Nagy István descrie imaginea acelui adevăr în anii '30-'50 și Augustin Buzura îl prezintă în anii '70-'80. Este vorba despre comunism, partidul comunist și despre cum au trăit oamenii cu aceste „adevăruri”.

Mișcarea sindicală reprezenta un aspect de importanță majoră în ideologia comunistă, era organizația care recruta, educa, unea populația muncitoare și care lupta pentru drepturile ei. În lumea lui Nagy István, era locul de adunare și de organizare al muncitorimii, era

mijlocul prin care se ajutau reciproc, forul care organiza grevele în scopul îmbunătățirii vieții oamenilor. În primul volum al operei autobiografice găsim deja o mențiune despre o organizație, care coordona viața unor muncitori. Scriind despre anii 1914, despre vestea decesului arhiducelui Franz Ferdinand al Austriei, într-o discuție, tatăl lui spune că „Mă duc mâine la *club*. Va spune conducerea ce să facem.”¹ Clubul pomenit este organizația sindicală la care aderase capul familiei. Peste câteva pagini, putem citi despre un nenea Blázsi care „pledează în numele celorlalți”² pentru mărirea salariului lucrătorilor de la ciubotăria lui Farkas, unde lucra și scriitorul ca ucenic. Intrând în contact la o vârstă atât de fragedă cu ideea de ajutor reciproc, la prima ocazie ivită se alătură și el grupării. În această primă etapă nici nu înțelege și nici nu știe exact ce este sindicatul, dar fiind din fire altruist, simte că aparține acestei grupări și pe tot parcursul vieții lui, a luptat pentru drepturile altora. De multe ori a intrat în conflict cu familia, mai ales cu mama lui, a îndurat torturile, bătăile, riscul de a fi prins și închis. În această vreme, în anii '30-'50, mișcarea sindicală era în ilegalitate, dar funcționa și lucra foarte eficient în apărarea drepturilor sau în câștigarea unor drepturi. Au organizat greve care au dus la mărirea salariilor, la condiții de lucru mai bune, au contribuit la educarea masei, au înființat prima grădiniță, primul cabinet medical general și gratuit, au organizat întruniri culturale, colectări pentru cei fără venit. Asta și era menirea sindicatului, de a ajuta muncitorimea.

În anii 1970-1980, când Augustin Buzura își scrie romanul „Drumul cenușii”, mișcarea sindicală era drastic schimbată. Nu mai acționa pentru angajați, sindicatul liber fiind lichidat și transformat în sclavul partidului comunist. Acum era numai o mișcare fantomă, cu slogane vechi și proceduri noi. În cazul minerilor din Valea Jiului, sindicatul era alături de Verdeț și de partid, nu s-a ridicat în favoarea ortacilor, nu i-a ajutat în nicio privință.

Modul de viață al oamenilor muncitori, între anii 1920 și 1944 era influențat aproape în exclusivitate de salariul primit, de banii câștigați. Celor mulți nu le păsa, nu erau interesați de partide, de organizații sau de politică. Dacă aveau mâncare zilnică și câteva haine acceptabile și un acoperiș deasupra capului, erau mulțumiți. Cei care aderaseră la vreun partid sau la vreo mișcare, aveau viața mai complicată dar totodată mai organizată, pentru că liderii îi conduceau, le dirijau zilele, dar trăiau cu permanenta frică de a nu fi deconspirați. Liderii se temeau de cei slabi, ca la vreun interogator să nu cumva să spună ceva și să vină organele de siguranță, de represiune peste ei. Viață liniștită aveau numai cei imparțiali, dar ei nu aveau pe cine să se bazeze, în afară de familie. Membrii de partid sau de sindicat se ajutau reciproc, chiar și când se întâlneau în închisori. Cu acest suport moral și fizic a reușit scriitorul maghiar Nagy István să rămână în viață și să devină renumit. Fiecare mișcare, gând al lui era ghidat de ideea de a fi comunist, chiar și nuvelele și romanele se scriau la ordinea sau la sugestia partidului. Vorbind despre începuturile carierei lui de scriitor, mărturisește în volumul *Hogyán tovább?*, faptul că a început să scrie la îndemnul lui Blum Antal, un conducător local al sindicatului. Și era îndemnat să scrie sincer, deschis, cu scopul măreț de a transmite cititorilor zbaterile, chinurile zilnice ale proletariatului.

¹ Nagy István, „Sáncalja”, Editura Kriterion, București, 1979, pg.145

„Felmegyek holnap az *egyletbe*. A vezetőség majd megmondja, mi legyen.”

² ibidem, pg.209

„a többiek nevében szót emel”

Mișcarea comunistă în perioada dintre cele două războaie mondiale se manifesta în primul rând pe plan spiritual, pentru că faptul de a fi comunist însemna mai ales o legătură, uniune ideologică și că fapte, acțiuni concrete întreprinse de comuniști erau puține. În această perioadă ideologia era infiltrată în gândurile populației prin reviste, ziare, cărți și discursuri sau întâlniri clandestine. Mișcarea fiind ilegală, necesita disciplină, precauție și scepticism din partea adeptilor față de restul oamenilor. Membrii ei aveau un mod de viață extrem de ordonat, dirijată de conducători, de întâlniri, de programe zilnice prealabil stabilite. Răspândind ideea de „egalitate economică” însuflau oamenilor speranța unei vieți decente, mai ușoare și mai sigure. Poate și din cauza faptului că masa membrilor era needucată și ușor controlabilă, în ciuda faptului că erau urmăriți, pe zi ce trecea erau mai mulți. Astfel mișcarea devenea o amenințare la care autoritățile reacționau drastic. „Radicalismul politic în epoca interbelică era o tendință mult mai răspândită decât le vine astăzi unora să creadă. O asemenea atitudine era practic impusă de condițiile mediului politic și social. ..., predominau abuzurile și comportamentul arbitrar al celor aflați la putere față de cei pe care-i priveau ca pe o potențială amenințare.”³

O reacție identică este descrisă și în romanul *Drumul cenușii* având în vedere dispariția persoanelor „incomode” sau „amenințătoare” pentru liniștea publică. O frază a romanului ne oferă o imagine clară despre modul de viață al anilor '70-'80: „Prima lege a supraviețuirii: să nu gândești; iar dacă totuși nu te poți abține, atunci obișnuiește-te să taci; și dacă ți-e imposibil să taci, nu-ți mai rămâne decât ultima șansă, să spui invers decât ai gândit!”⁴ Această afirmație ilustrează adecvat felul de a gândi al scriitorului, ne spune cum trebuie citit romanul, ne spune că nu ceea ce este scris prin litere este esența, ci ceea ce se găsește printre rânduri, lucrurile subînțelese, sugerate subtil, cu tact scriitoricesc aproape de neîntrecut. Aflăm din acest sfat tot ce putea face un om ca să rămână în viață în era comunismului. Să tacă sau să spună invers decât a gândit. Faptul că minerul nu s-a conformat acestei idei duce la tragedia vieții lui. Ridicându-se pentru a obține condiții de viață mai bune, își pierde locul de muncă, familia, chiar și sănătatea lui mintală, devine victima autorităților.

Protagonistul operei, Adrian Coman, trăind drama omului gânditor și fiind în incapacitatea de a se exprima liber, își pune întrebări mistuitoare precum „Dacă ne temem mereu, dacă renunțăm la gânduri, la păreri, dacă trăim ca niște roboți, doar pentru a face plăcere unora, atunci ce fel de ființe suntem?”⁵ întrebări la care nu primește răspuns și care ne arată tehnica cea mai eficientă a autorităților prin care controlau populația, adică teama. Buzura ne prezintă prin meditația ziaristului fața întunecată a zilelor acelor vremuri, realitatea dezolantă și motorul tuturor acțiunilor oamenilor, teama, care domina chiar și gândurile. „...frica m-a făcut să descopăr peste tot ochi și urechi, fantome, amintiri negre, semne ciudate; fiecare om mi se părea un urmăritor ... *Dar mi se părea cu adevărat, sau erau?*”⁶ „...aveam sentimentul că suntem urmăriți, că un ochi ironic ne supraveghează mișcările”⁷, „...frica de

³ „Portretul unei epoci: România anilor 1930”, Fundația „Profesor George Manu”, 2013, octombrie

⁴ Augustin Buzura, op. cit., pg.8

⁵ idem, pg.11

⁶ ibidem, pg. 394

⁷ ibidem, pg. 324

mine însumi, de ea, de acel necunoscut ochi simțit pretutindeni care mă obligă să-mi cenzurez mișcările”⁸.

Este interesant de observat faptul că pe parcursul anilor, când comuniștii erau în ilegalitate, membrii partidului suferau din cauza aceluiași tehnici de suprimare pe care ei le vor adopta și utiliza odată ajunși la putere. Sentimentele și comportamentele umane nobile descrise de Nagy István, cum ar fi speranța, disciplina și faptele bune, cu trecerea anilor se transformă în frică și suprimare. Iată cum se schimbă în timp *adevărul*.

O altă componentă prezentă în ambele opere discutate este *figura conducătorilor*. În cadrul oricărei mișcări sau organizații figura conducătorilor constituie un aspect de importanță majoră. Liderii anilor interbelici aveau personalitate puternică, spirit al progresului, se socializau repede, statutul lor de conducător le conferea aer de salvatori ai vieții muncitorimii, erau credincioși ideii pentru care luptau, influențau pozitiv opinia publică și sensibilitatea colectivă.

Există însă o diferență esențială între *adevărata* și *impusa* imagine a conducătorului. Liderii perioadei reprezentate de Nagy István erau într-adevăr oameni carismatici, intelectuali sau cu inteligență înăscută, aveau cunoștințe vaste din aproape orice ramură a științelor. Ei chiar luptau și îndurau orice pentru îmbunătățirea vieții altora, ei educau populația, ofereau modele de urmat. Însă liderii descriși de Augustin Buzura ne oferă o imagine dezolantă despre conducătorii anilor '70-'80. Persoanele ajunse în funcții de conducere erau needucate, brutale, aveau un limbaj obscen și un comportament meschin. Imaginea și stilul, limbajul contabilului șef de la Exploatarea forestieră din Ulmoasa, unul dintre conducătorii satului, este parcă preluată dintr-o comedie caragialiană. Contabilul îl caută pe Adrian Coman ca să-i înmâneze niște poezii denumite „folclor nou” și scrise de el și ca să-l roage să le publice în ziarul lui. „Gazda dumneavoastră v-a spus cine sunt, așa că nu-mi rămâne decât să vă aduc la cunoștință pseudonimul meu literar ... sunt poetul amator Eustațiu G. Călinescu, destul de cunoscut prin cercurile artistice amatoare ... Se duce lumea la oraș, trage acolo mâța de coadă, s-a obișnuit cu normele ... De sărbătorit? Nimic special, că nu era ocazie să nu fi făcut bis! Adevărul curat este că primise Găvrilă un ciubuc și mai marele nostru, Socoliuc, ne povestea cum a reușit să-l îmbete chiar și pe Sfântul din Ulmoasa. Căci dispunem și noi de un sfânt... O fi și ăsta vreo oaie rătăcită de turmă, treaba lui, mai bine să nu-l vezi!... Eu nu l-am văzut pe sfânt, că mă tem de el, am așa o înfiorare chiar și când mă gândesc ... Dumitru susține că o dată l-a avut în mână ... Socoliuc l-a amenințat că-l răstignește pe cruce [pe sfânt]... Dar Dumitru n-a avut noroc ... crucea a început, din senin, să ardă, iar bietul om a tras o sperietură soră cu moartea ... încât nevastă-sa, o femeie bună să o aibă alții, dușmanii tăi, i-a adus trei babe să-i descânte... Când și-a revenit, a mai tras o beție ... [Socoliuc]A băut atâta țuică încât ar putea porni o hidrocentrală...”⁹ Făcând aluzii la George Călinescu, ne arată megalomania, lipsa de respect și grosolănia personajului exponent al elitei satului. Monologul contabilului ocupă șase pagini ale romanului, este o expunere incoerentă, cu salturi de la o idee la alta, bârfind din viața satului și caracterizând locuitorii. Studiind cu atenție stilul și limbajul contabilului se poate constata un mod de gândire nesistematic și dezorganizat. Limbajul utilizat este specific majorității liderilor acelor timpuri. Prin acest monolog autorul ne dezvăluie lumea interioară a

⁸ ibidem, pg. 338

⁹ ibidem, pg. 345-350

eroilor lui, modul lor de a gândi, de a găsi sau numai a căuta cale de ieșire din impasul sufletesc, social sau profesional în care se află. În centrul acestui „fluviu de gânduri” stă imaginea primarului Socoliuc, adevăratul conducător al satului, un om grosolan, hain, rău, care nu acceptă altă autoritate decât a lui, care trebuie să știe tot ce se întâmplă în sat. Ipocrizia și duplicitatea, în cazul conducătorilor prezentați de Buzura, sunt la ele acasă.

Mentalitatea timpului, politicul, contradicția dintre nivelul de educație și locul ocupat în societate sunt puternic și în manieră realistă arătate prin personajele operei. Iată cum se exprimă celebrul Socoliuc: „Totdeauna trebuie să fii foarte atent cu cel de care depinzi și să-l simți din vreme pe cel ce l-ar putea înlocui. ... Taci, dracului, că acum vorbesc eu! Dacă vrei să-ți meargă bine, nu-mi face nervi!”¹⁰ Să ne amintim că Socoliuc este primarul satului. Personajul ilustrat prin el este dovada vie despre felul cum degradarea morală provocată de conducerea comunistă a țării și-a pus amprenta chiar și pe spiritualitatea oamenilor. „Augustin Buzura, spirit speculativ și dominat, propulsat de o fecundă sfântă mare nemulțumire, atinge, în paginile cărții, nu puține chestiuni grave, din domeniul rural, industrial, civic, social, medical, educațional și, mai presus de toate, moral, frământarea etică fiind a sa *faculté maîtresse*. Formularea lor curajoasă nu-l lasă indiferent pe cititorul de azi.”¹¹ Scriitorul redă cu dispreț monologul confuz și banal al personajelor ieșite din ordinea socială potrivit educației lor și ajunse conducători.

Unul dintre meritele scriitorului Augustin Buzura este „aspirația de a înfățișa obiectiv societatea actuală”¹², inclusiv pe liderii acestei societăți, ale căror acțiuni sunt calculate și dirijate de interese proprii, de interesul strict pentru propria familie, a cărei bunăstare e etalată fără rușine în fața cetățenilor. „Unii au început să se ocupe exact cu ceea ce nu se pricep. Un fel de concurs stupid: cine strică mai trainic, cine este mai diletant”¹³ constată indignat autorul prin vocea unui personaj.

Am putea continua, opera abundă în exemple și ne arată imagine fidelă a realității, prezentându-ne moralitatea, stilul, limbajul și comportamentul liderilor timpului care erau niște fanatici inculți, criminali politici care au dus pentru acapararea puterii o luptă distrugătoare, au făcut compromisuri fără scrupule și trăiau în spaimă permanentă. În lumea conducătorilor comuniști nimic nu era real. Tovarășii mințeau în față pe oricine, denaturau adevărul în fața lumii și chiar și în fața lor înșile. Augustin Buzura a făcut un efort aproape inuman pentru a se orienta în această mocirlă a ipocriziei, reușind să lase posterității o imagine reală în privința celor suspuși.

Din nou avem dovada palpabilă a întoarcerii cu 180° a lucrurilor, ideilor, principiilor sau chiar a scopurilor ideologiei comuniste. Totul s-a întors pe dos. Cu trecerea anilor, mișcarea, modul de viață, conducătorii, organele statului, tot ce însemna „comunist” a devenit rău, malefic, abject, cu două fețe, egoist și represiv.

Un alt aspect important în operele scriitorilor Nagy István și Augustin Buzura este organul statal *siguranța/securitatea*. Siguranța, adică Serviciul Secret de Informații, alături de

¹⁰ ibidem, pg. 400

¹¹ George Pruteanu, „Doar materia cenușie”, Revista Convorbiri Literare, 1986, iunie, Nr. 6

¹² Ion Simuț, „Augustin Buzura. Romanul condiției umane precare, în comunism și dincolo de comunism”, Literatura română contemporană, Anul III, curs XII, pg.160

¹³ Augustin Buzura, op. cit., pg.358

Inspectoratul General al Jandarmeriei, era instituția de stat care culegea, verifica și completa informațiile care interesau apărarea națională. Din anul 1924 lucra sau recruta numai civili care se mișcau ușor în rândul populației și trădau fără scrupule pe oricine. Perioada interbelică a acestui organ, povestită de Nagy István, ne este prezentată cu lux de amănunte, privind modul de operare a serviciilor secrete cât și urmările acțiunilor lor. În această privință *adevărul* a rămas neschimbat căci, analizând opera lui Augustin Buzura din punctul de vedere al faptelor securității, putem trage concluzia că numai denumirea instituției s-a schimbat în anii de după cel de al doilea război mondial și niște nuanțe neînsemnate în metodele lor de anchetă. Buzura nu ne prezintă niciun detaliu concret despre acest instrument al Partidului Comunist dar printre rânduri, în cazul unui studiu atent, se pot observa nenumărate trimiteri la faptele și la urmările faptelor lui. Diferențele le putem enumera în doar câteva puncte: de la cruzimea directă au trecut la cruzimea indirectă, ascunsă, mascată; în etapa dinaintea celui de al doilea război mondial cei anchetați erau nenorociți, distruși fizic iar după război cei anchetați au dispărut ori au înnebunit. Trebuie să menționez că intenția mea nu este să generalizez urmările cruzimii celor de la securitate, preocuparea mea vizează numai operele discutate mai sus.

Siguranța ocupă un loc central în tetralogia scriitorului maghiar deoarece soarta protagonistului depinde de ea, atât cursul evenimentelor cât și viața lui sunt influențate de multe ori de această instituție. În cele peste 2200 de pagini ne sunt înșirate nume ale persoanelor distruse, nenorocite fizic în urma torturilor, interogatoriilor, iar autorul descrie amănunțit decursul anchetelor, brutalitatea metodelor aplicate, oferindu-ne o imagine șocantă despre procedeele de represiune. În acea vreme comuniștii, socialiștii și sindicaliștii erau îndeosebi căutați de siguranță, ei reprezentau dușmanul țării. Cu regularitate erau arestați, cercetați, duși la parchet sau la jandarmerie. Oricare fapt social neconvenabil autorităților era pus pe seama opoziției și mișcărilor aflate în ilegalitate, astfel, chiar dacă nu era „munca” lor, oricând se puteau aștepta la arestări, care de cele mai multe ori au și avut loc. Totodată, siguranța lucra mână în mână cu cenzura, împiedicând apariția atât a cărților cât și a articolelor de ziar. Ni se pare cunoscut? Da. Citim narațiunea lui Buzura, întâmplare petrecută cu 30 de ani după cronică lui Nagy István, și parcă am fi în aceeași eră. Ziaristul Coman ar dori să scrie și articole despre „cazuri semnificative, complicate, cu largi consecințe”¹⁴ dar nu îi este permis. Se plimbă prin țară cu case și cu caiete prețioase lui, înregistrări și însemnări pe baza cărora dorește să-și scrie cartea, dar tot amână, nu are curajul necesar să se apuce de scris. În ființa lui, undeva adânc, s-a infiltrat sentimentul fricii, sentimentul de a fi urmărit, sentiment care îl împiedică să se exprime liber. Teama comuniștilor din timpul ilegalității parcă s-a intensificat cu trecerea anilor și odată ajunși la putere exercită o influență și mai puternică asupra oamenilor. Cenzura nu îi putea împiedica în a edita sau a răspândi manifeste sau diferite scrieri, din contra, îi determina să devină și mai inventivi. Represiunile sau restricționarea libertății personale la care erau supuși comuniștii în perioada interbelică nu i-au împiedicat ca după instalarea lor la putere să aplice aceleași metode de suprimare, dar și mai înverșunat, și mai agresiv. Au operat, printre altele, cu arestări masive, deportări, condamnări, chiar și execuții, confiscarea pământurilor, interzicerea revistelor, ziarelor. Una dintre consecințele acțiunilor comuniștilor era mișcarea minerilor din 1977, de care s-a folosit

¹⁴ idem, pg. 16

Augustin Buzura pentru realizarea romanului *Drumul cenușii*. Epoca nu-i permitea sinceritatea de care s-a putut folosi Nagy István, dar experiența și talentul lui de scriitor l-au ajutat să treacă peste această piedică.

Reluând ideile mai sus enumerate și adăugându-le câteva noi, putem trage concluzia că timpul a devenit dușmanul ideologiei, transformând principiile ei în chiar opusul lor, provocând astfel propria distrugere, dezintegrare.

În ultimul volum al tetralogiei lui Nagy István se poate observa o nuanță de amărăciune în glasul autorului. Fiind slujitorul sincer și disciplinat al sistemului socialist a sesizat încă din primele semne că sistemul și partidul conducător au ajuns în conflict cu propriile obiective. Cu cât se înmulțeau semnele îngrijorătoare cu atât mai critic și mai frustrat devenea el. Totodată, deoarece mentalitatea partidului din anii 1970 (cele patru volume s-au scris între anii 1968-74) deja nu permitea acel comportament pe care scriitorul maghiar îl considera de la sine înțeles, adică serviabilitate, omenie, sociabilitate față de populație, scrierea și mai ales editarea ultimului volum erau în mod evident împiedicate de partid. Avem în față și unul dintre motivele neredactării următorului volum, al cincilea rămas în fază de proiect, schițat în câteva pagini olografe.

Obstacolul care stătea în fața creației scriitorului maghiar era și piedica din calea scriitorului român. Nu s-a putut realiza ultimul volum al ciclului *Zidul morții*, al cărui al doilea volum este romanul *Drumul cenușii*. În cadrul festivității de lansare a romanului *Refugii* (primul volum din ciclul *Zidul morții*) Augustin Buzura declara ziariștilor că „Romanul meu încearcă să spună câte ceva despre dragoste, viață, moarte și, în special, despre moartea spiritului, în cea mai bolnavă dintre lumi. O lume ale cărei aberații și urmări încă nădăjduim să le înlăturăm. ... Ceea ce ne-a mai rămas, din punct de vedere al scrisului, este să continuăm să dorim imposibilul, să căutăm noul, inexprimabilul, ceea ce nu a fost încă spus despre viață și să fim vigilenți, astfel încât libertatea și demnitatea să nu fie din nou puse în pericol, deoarece, așa cum ne avertiza Camus, germenii ciumei nu mor, ci continuă să stea la pândă.” și la prima ocazie ivită distrug tot ce este omenesc în ființa noastră.

Prin studierea celor două romane, cel autobiografic al lui Nagy István și *Drumul cenușii* de Augustin Buzura, ni se arată evoluția și consecințele unei ideologii care pentru masa populației a promis ceva frumos și bun și a realizat ceva teribil. Binele scriitorului maghiar, peste 30 de ani, a ajuns a fi constrângere pentru scriitorul român, optimismul s-a transformat în frică, ajutorul reciproc a devenit teroare. Sindicatul care îl ajută pe Nagy István, s-a întors împotriva lui Constantin Dobre, numit Helgomar. Cenzura, care aproape a împiedicat apariția cărții lui Buzura, în cazul operei lui Nagy a fost permisivă numai pentru că tetralogia este un elogiu adus partidului și ideologiei comuniste. Astfel editarea romanului autobiografic nu a întâmpinat probleme. Posibilitatea ca tetralogia să fi fost scrisă într-un limbaj reflexiv, deschis, sincer, confesiv s-a transformat în cazul cărții *Drumul cenușii* în obligativitatea utilizării limbajului metaforic, simbolic, esopic. Figurile de lideri ale lui Nagy István posedă o serie de trăsături pozitive, sunt culti, filantropi, responsabili. Adrian Coman, oriunde ajunge, conducătorii sau reprezentanții autorităților întâlniți de el sunt incuți, vorbesc într-un limbaj obscen, sunt egoiști și bețivi. Un istoric al zilelor noastre, Vadim Guzun, realizează profilul conducătorului comunist astfel: „Un profil psihologic al liderului comunist din România: unealtă docilă în politica Moscovei de aservire a țării noastre. Trăsături

generale: oameni fără scrupule, ..., și foarte brutali, mai brutali decât în orice alt stat din Europa.”¹⁵

Există foarte puține studii care se preocupă de istoria partidului din perioada interbelică. Marea deficiență a acestor scrieri este că ele reflectă mentalitatea perioadei în care au fost scrise. Opiniile, concluziile nu sunt imparțiale, sunt influențate de mentalitatea perioadei în care au fost elaborate, ele povestesc evenimentele ori într-un mod „cosmetizat” ori într-unul dramatizat.

„Raportul final” al Comisiei prezidențiale pentru analiza dictaturii comuniste din România rezumă ideologia și instaurarea regimului astfel: „Comunismul a fost o concepție utopică, înrădăcinată în visul suprimării, cu orice preț, a proprietății private și a construirii unui univers al egalității totale. ... Ceea ce s-a realizat a fost o nouă formă de sclavagism care a inclus, pe lângă controlul vieții economice, politice și sociale, și condiționarea mentală a subiecților statului totalitar. Metodele de intimidare au devenit mai subtile, dar nu mai puțin omniprezente și constrângătoare. Ideologia nu a fost un discurs despre putere, ci a fost ea însăși expresia absolută a puterii.” Reluând cele scrise de Nagy István, se poate observa o mare discrepanță între concluziile analiștilor de azi și părerile membrilor mișcării din timpul ilegalității.

Această lucrare nu se dorește a fi o pledoarie pentru ideologia distrugătoare a comunismului, dar trebuie să recunoaștem că principiul de bază, adică reformarea societății, care era motorul acțiunilor lui Nagy, în perioada respectivă se poate justifica prin starea economică a țării și prin greutățile zilnice în care autorul a crescut și a trăit. Scriitorul ne explică foarte clar motivele și scopul faptelor sale. Faptul că rezultatul sau consecința instalării la putere a PCR nu a fost cel pentru care a luptat, l-a dezamăgit și pe el. Același sentiment de amărăciune l-au experimentat și alți renumiți scriitori sau oameni de cultură, ca de exemplu istoricul și criticul literar Paul Cornea, care a aderat la mișcarea comunistă încă din ilegalitate și explică astăzi: „Crezusem lungă vreme că lupt pentru edificarea unui regim democratic care să asigure deopotrivă libertatea, justiția și egalitatea de șanse pentru toți. Viața îmi risipise iluziile.” Și scriitorul Norman Manea mărturisește că „Retorica Partidului Comunist era extrem de atractivă. Promisiunea era imensă și idilică: toți vom fi fericiți, vom fi egali. Comparația între discurs și realitate devenise însă frapantă, contradictorie. Dacă nu erai tâmpit și nici nu urmăreai o carieră politică îți puteai da seama că una e ce se spune și alta e realitatea. Era o fățarnicie, era pasul care se făcea de obicei între utopie și teroare. Era teroarea fățarniciei și a minciunii.”¹⁶

Personalitatea marcantă a literaturii române, Augustin Buzura, „nu a fost, în timpul comunismului, un simplu rezistent prin cultură, ci a fost, tot prin cultură, un disident veritabil ..., este un opozant fățiș al oricărui sistem anchilozat și criminal. Ca un manifest pentru ziua de azi, ..., sunt cuvintele: "Curaj în baie, cu apa curgând dezlănțuită, sau în plin câmp, uitându-te în toate părțile ca nu cumva să fie cineva prin apropiere, curaj în brațele unei femei, în obscuritatea încăperii, spunând în șoaptă jumătăți, falnice jumătăți de adevăruri, ..., curajul de a înjura pe la spate, cu mintea întunecată de alcool, sau de a accepta orice și oricând ... Mereu

¹⁵ Vadim Guzun citat de Laurențiu Ungureanu și Radu Eremia în „Apostolii lui Stalin”, Ziarul Adevărul, 2014 august 25

¹⁶ idem.

și mereu lașii: nu am încotro, accept orice în numele unei așa-zise vieți – trebuie să trăiesc și eu – ... Curajul de a susține că alții, întotdeauna alții sunt vinovați de mizeria ta, de degradarea și umilințele prin care treci, de tot ceea ce nu-ți convine. Mereu și mereu: destinul, istoria, conjuncturile, cerul și astrele, diavolul și tot ce există în afara ta." (*Drumul cenușii*, pp. 177-178).¹⁷

Criticul Răzvan Voncu, îl apreciază pe Augustin Buzura ca pe „unul dintre extrem de puținii scriitori care au avut curajul să investigheze și să expună, pe canavaua unor istorii personale, crimele și fărâdelegile ceaușismului. Marea grevă a minerilor din Valea Jiului, din 1977, și represiunea care i-a urmat alcătuiesc materia ciclului *Zidul morții* ..., își află o țintă în ideologia momentului, întrucât este construit pe baza unor aspecte ale existenței pe care propaganda oficială se străduia cu destul succes să le oculteze: angoasa, frica, lipsa libertății individuale. Romanele lui Augustin Buzura ... au jucat un rol important în prezervarea, pe cât a fost posibil, a unei imagini corecte asupra trecutului apropiat, într-o confruntare subterană permanentă cu ideologia și istoriografia oficială.”¹⁸

Bibliografie

- „Portretul unei epoci: România anilor 1930”, Fundația „Profesor George Manu”, 2013
ANIC, fond CC al PCR – Secția Cancelarie, dosar 91/1977
- Augustin Buzura, „Drumul cenușii” - zvonuri și amenințări”, *Revista Jurnalul național*, Nr. 8, 2007, august
- Augustin Buzura, „Drumul cenușii”, Editura Cartea Românească, București, 1988
- Baróti Pál: A Sáncalja lakója. Jegyzetek Nagy István önéletrajzáról. *Utunk*, 1968/40.
- George Pruteanu, „Doar materia cenușie”, *Convorbiri literare*, nr. 6, iunie. 1986
- Hajdú Győző, „Író egy regény tükrében”, *Revista Igaz Szó* 1955. I. 47–49.
- Ion Simuț, „Augustin Buzura (monografie)”, Editura Aula, Brașov, 2001
- Lavinia Betea, „Negru la Securitate și alb la partid”, *Jurnalul Național*, 31 iulie 2007
- Nagy István, „Hogyan tovább?”, Editura Kriterion, București, 1984
- Nagy István, „Sáncalja”, Editura Kriterion, București, 1979
- Nagy István, „Szemben az árral”, Editura Kriterion, 1974
- Nagy István, „Új világ nagyító alatt”, *Revista Utunk*, 1946. június 22, 6.
- Nicoleta Sălcudeanu, „Disidența prin cultură”, *Revista Cultura*, 2013, septembrie, Nr. 20
- Rațiu D.-E., „Disputa modernism–postmodernism”, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2001
- Răzvan Voncu, „Turnanta „Recviem pentru nebuni și bestii“, o cheie a operei lui Augustin Buzura”, *Revista Cultura*, 2013 septembrie, Nr. 34/35,
- Simion Eugen, „Sfidarea retoricii”, Editura Cartea Românească, București, 1986
- Ungureanu Cornel, „Prozatori români de azi”, Editura Cartea Românească., București, 1986
- Vadim Guzun citat de Laurențiu Ungureanu și Radu Eremia în „Apostolii lui Stalin”, *Ziarul Adevărul*, 2014 august 25

¹⁷ Nicoleta Sălcudeanu, „Disidența prin cultură”, *Revista Cultura*, 2013, septembrie, Nr. 20

¹⁸ Răzvan Voncu, „Turnanta „Recviem pentru nebuni și bestii“, o cheie a operei lui Augustin Buzura”, *Revista Cultura*, 2013 septembrie, Nr. 34/35,

The research presented in this paper was supported by the European Social Fund under the responsibility of the Managing Authority for the Sectoral Operational Programme for Human Resources Development , as part of the grant POSDRU/159/1.5/S/133652.